

УДК 378.013.83(494.11)

І.І. КАПУСТЯН

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Полтава

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ

У статті визначається роль та місце освіти для дорослих у скандинавському вимірі, розглядаються принципи функціонування концепції безперервного навчання, досліджується становлення та розвиток шведської концепції навчання дорослих. На основі аналізу філософських принципів просвітництва та постмодернізму виділено основні етапи розвитку навчання впродовж життя, особливу увагу приділено розумінню та місцю андрагогіки у суспільстві Швеції.

Ключові слова: концепція безперервного навчання, центр освіти дорослих, андрагогіка, саморегулювання навчання, науково-дослідницька діяльність.

Постановка проблеми. Ідея безперервного навчання як досить важлива освітня концепція виникла у розвинутих країнах, членах європейської співдружності, але поступово набуває значущості й в інших країнах. З урахуванням національних особливостей, освітніх традицій, навчальної спроможності концепція безперервного навчання набуває різного значення, що значною мірою впливає на наслідки і результати процесу навчання впродовж життя. **Метою** даної статті є аналіз основних пріоритетів розвитку навчання протягом життя у вузах Швеції, а саме на прикладі Університету м. Йончопінг. Саме згідно меморандуму Європейської комісії 2000 року у вищих навчальних закладах Швеції розпочалася робота по впровадженню освітніх засад відкритої системи освіти в контексті Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх 10 років європейське освітнє товариство консолідується задля освітньої концепції Болонського процесу: формування загальноєвропейської системи вищої освіти, яка ґрунтується на спільності фундаментальних принципів функціонування освіти, безперервному процесі накопичення та удосконалення теоретичного та практичного досвіду. Практична діяльність освітньої системи Швеції направлена на підтримку постійного поновлення знань, збереження відкритості та доступності до арсеналу сучасних надбань у різних галузях науки.

Починаючи з 2007 року вищі навчальні заклади Швеції почали впроваджувати основні принципи даної концепції та вибудовувати нову структуру закладів. Ці концептуальні зміни полягають у впровадженні трьохрівневої структури у вищих навчальних закладах Швеції з удосконаленою системою вступу. Кредити, які отримуються при завершенні кожного рівня, визначаються відповідно до досягнутих результатів (learning outcomes). Особливо важливо для вищих навчальних закладів чітко окреслити і вирізнити цілі та завдання впроваджених програмних курсів на 1 та 2 ступенях, що допоможе визначити загальний та залишковий рівні знань. Відповідно до виконання цілей, робота студента оцінюється балами. У вищих навчальних закладах Швеції, а саме в Університеті м. Йончопінг, знаходять своє відображення ключові позиції Болонського процесу щодо розвитку освіти. У

вищезгаданому університеті уведено двохступеневе навчання, по завершенні якого студент має можливість продовжити навчання в аспірантурі або займатися науково-практичною діяльністю у різних освітніх закладах формального чи неформального типу. Перша ступінь – це одержання академічного рівня бакалавр, наступна – рівень магістра. При цьому для отримання першого академічного рівня навчання повинно тривати не менше 3 та не більше 4 років. Навчання для отримання рівня магістр триває 1 – 2 роки з подальшою можливістю отримання докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання до 4 років). Для навчання в університетах Швеції з першого курсу обов'язковим є вільне володіння (писати і розмовляти) шведською мовою. Іноземні студенти, що в більшості є громадянами ЄС і бажають навчатися у шведських університетах, приїждять за програмами студентського обміну. Але через суворі норми на видачу дозволів на проживання та обмежену кількість місць в університетах, шанси студентів з інших країн світу на отримання освіти у Швеції значно нижчі. В університетах у Швеції навчається близько 300.000 студентів. Значно більше можливостей мають ті, хто бажає навчатися в аспірантурі. Тут необов'язково володіти шведською мовою або бути студентом за програмою обміну. Для вступу в аспірантуру необхідно мати диплом бакалавра і добре володіти англійською мовою.

В основі функціонування безперервної освіти лежать принципи, що визначають її специфіку: гуманізму, демократизму, мобільності, випередження, відвертості, безперервності. Відповідно цим принципам в університеті м. Йончопінг сформований центр навчання впродовж всього життя. Принцип гуманізму свідчить про свободу вибору особою форм, термінів, видів навчання, підвищення кваліфікації, самоосвіти. Цей принцип реалізується через створення сприятливих умов для розвитку творчої індивідуальності кожної людини. Особистість є центральною фігурою суспільного прогресу. Принцип демократизму передбачає доступність освіти в будь-якому віці завдяки різноманітності форм навчання відповідно до інтересів, можливостей і потреб. Він забезпечує свободу переходу з одного навчального закладу в інший, прискорене завершення навчання і підвищення кваліфікації; означає рівні права всіх громадян, незалежно від станово-класової приналежності, національних особливостей, стану здоров'я і т.д. Даний принцип передбачає демократизацію всіх сторін життєдіяльності освітніх установ, рівноправні взаємини суб'єктів педагогічного процесу.

Принцип мобільності виражається в різноманітності засобів, способів, організаційних форм системи безперервної освіти, їх гнучкості й готовності до швидкої перебудови відповідно до потреб виробництва, суспільства, людини. Принцип також передбачає використання різних продуктивних методичних систем і технологій.

Принцип випередження, спираючись на наукове прогнозування, вимагає швидкого і гнучкого розвитку й перебудови навчальних закладів і установ системи безперервної освіти відповідно до потреб суспільної практики, мобільного оновлення їх діяльності. Цей принцип орієнтується на широке й активне використання нових форм, методів, засобів навчання й перепідготовки фахівців, на залучення новаторських підходів до цього процесу.

Принцип відвертості системи безперервної освіти вимагає від навчальних закладів розширення діяльності шляхом залучення до навчання й підвищення кваліфікації вільних слухачів. При цьому виникає необхідність працювати з різними віковими верствами і групами населення, які відрізняються за рівнем освіти і професійної підготовки, ставленням до освіти. Усе це вимагає створення додаткових факультетів, інститутів, відділень, курсів підвищення кваліфікації, проведення семінарів, клубних занять вихідного дня не лише в навчальному закладі, а й за його

межами, також організації телевізійних програм. Відвертість навчальних закладів і освітніх систем забезпечується наявністю різноманітних освітньо-виховних програм. Факультет «Школа Освіти і Комунікації» готує студентів до навчання й повноцінного життя в постійно-змінному сучасному світі. Велика кількість студентів після отримання освітнього рівня магістр продовжує навчання в обраному професійному напрямку.

Стосовно третього ступеня, студенти-аспіранти мають невичерпні можливості для цікавих, сучасних досліджень у сфері науково-дослідницьких проблем кожного факультету Університету. Факультет «Школа Освіти і Комунікації» обрав для дослідницької діяльності такі напрямки, як: ЗМІ та комунікація, програма CHILD, програма «Поновлене Навчання». На базі факультету «Школа Освіти і Комунікації» створений Національний Центр навчання протягом всього життя, ENCELL, який залучає до науково-дослідницької діяльності університети-партнери та безпосередньо несе відповідальність за підтримку й поширення партнерського співробітництва. Робота центру з безперервного навчання, або у перекладі зі шведської, поновленого навчання, структурована у формальну та неформальну освіту, індивідуально-орієнтоване навчання. Індивідуальне навчання – це старт для проведення пошукової роботи. Дослідники центру вважають, що знання мають відігравати не тільки інформативну роль, а й удосконалювати інтелектуальний потенціал особистості. Програма (Learning in Life) «Життя навчає» – направлена на впровадження критичного та наукового підходу до опанування знаннями та розробки максимально сприятливих умов навчання особистості.

Концепція навчання впродовж життя часто обговорюється у суспільно-громадських колах у різних контекстах: як політика уряду, як нова ідея отримання знань, як новий науково-дослідницький напрямок.

На сучасному етапі політика уряду Швеції направлена на постійне оновлення і впровадження концепції безперервного навчання в усіх освітніх закладах для подальшої конкурентоспроможності країни.

Як освітня ідея концепція поновленого навчання бере свій початок з класичних джерел. Робота центру ENCELL заснована на провідних ідеях відомих філософів, мислителів, теоретиків та науковців різних епох історії, а саме: Марі-Жан Кондорсе та Франсуа Ліотара. Основна праця Кондорсе «Історична картина прогресу людського розуму» пронизана ідеєю прогресу. На його думку, розвиток людства – це процес, що протікає під впливом причинних взаємозв'язків. Саме розум, стверджує філософ, є рушійною силою людського прогресу. Кондорсе вірив у можливості й здатності суспільства йти шляхом прогресу, у необмежені здібності людини до безмежного удосконалення. Кондорсе відзначає, що керівна роль у цьому процесі належить діяльності вчених. Він був упевнений, що від удосконалення суспільних умов, зміниться і сама природа людини. Продовження ідеї просвітництва ми бачимо у філософських поглядах Ліотара, який є представником філософії постмодернізму.

Так як людина стає центральною цінністю у концептуальних ідеях постмодернізму, то і є «центральною цінністю функціонування системи освіти». Тому варто зазначити важливість не тільки формування нових освітніх цінностей, а й складання нових етичних відносин між учителем та учнем нового типу. Як зазначає Ж.-Ф. Ліотар, причиною перегляду норм взаємовідносин між учнем та вчителем можна вважати той факт, що «студент змінився і повинен змінитися ще. Він вже не той молодий представник «ліберальних еліт», які в більшій або меншій мірі залучені до вирішення великого завдання соціального прогресу, яке розуміють як емансипація» [2, 118]. Висунута постмодернізмом на перший план система індивідуальних цінностей та її вимога бути визаною, залишила свій відбиток на формуванні

нового типу взаємовідносин між учасниками педагогічного процесу на рівні того, що «всі системи цінностей повинні визнаватися такими, що мають право на існування» [7, 56 – 57]. Тобто система норм, цінностей та настанов учителя повинна бути направленою на систему особистих цінностей учня, що породжує симетричність у відносинах між ними. Знання вчителя не повинні підноситися, домінувати над знаннями учня тільки тому, що вони базуються на наукових точках зору. Авторитет вчителя не визнається одноосібно, а тільки разом з авторитетом учня – вони є рівноправними членами педагогічного процесу, хоча, як усвідомлює Ж.-Ф. Ліотар, «одержувач висловлювання – студент – не знає того, що знає відправник – учитель, власне тому йому є чому повчитися» [2, 65]. Акцент постмодернізму на демократизацію навчання та симетричний діалог між учнем та вчителем висунув наступне твердження «вчитель та учень вчать разом», поважаючи цінності, інтереси та життєвий досвід один одного (Клаів Бек). Тільки в такій ситуації взаємоповаги та взаєморозуміння, на думку постмодерністських теоретиків освіти, можна досягти ефективних результатів у процесі навчання та оптимального контролю над цим процесом.

Окрім проблем формування нового типу людини та нової системи цінностей, постмодерністська філософія звертається до проблеми пізнання та знання. В умовах інформаційного суспільства знання може передаватися не тільки традиційно, але й на «мові інформатики». Тому дидактика, з його точки зору, «може бути передовірена машинам, які пов'язують класичні види пам'яті (бібліотеки і т.д.) та банки даних із мислячими терміналами, котрі надаються студентам у їх розпорядження» [2, 123].

Обґрунтовуючи важливість та необхідність передачі інформації як одного із способів «передачі» знання, він все таки зауважує, що «передача знання не може обмежуватися тільки передачею інформації, а повинна вчити всім методам, які сприяють збільшенню здібності з'єднувати поля, котрі традиційна організація знань ревно ізолювала один від одного» [2, 126]. Тут Ж.-Ф. Ліотар має на увазі міжпредметний зв'язок у процесі навчання. Завдяки аналізу перелічених у дослідженні матеріалів з'ясовано, що постмодерністи, а саме Ж.-Ф. Ліотар, висувують ідею безперервної освіти. Ця концепція сприяла формуванню центру безперервного навчання ENCELL. Дослідницька діяльність центру направлена безпосередньо на удосконалення якості освіти, постійний розвиток матеріально-технічної бази та міжпредметні інтеграційні процеси. У 2001 році за вимоги уряду Швеції було встановлено на базі університету новий центр безперервної освіти з акцентом на освіту дорослих. Національний центр безперервної освіти, скорочено ENCELL (livslangt larande) знаходиться на факультеті Школа Освіти і Комунікації. З початку свого заснування організація отримує фонову підтримку як уряду країни так і інших зовнішніх провайдерів. Робота центру безперервного навчання відображає ті принципи та пріоритети виокремлені у меморандумі ЄК 2000 року, а саме: 1) інноваційність викладання і учіння; 2) поширення знань; 3) збільшення інвестицій у людські ресурси. Стосовно першого принципу робота центру зорганізована у такий спосіб: постійно розробляються методології навчання для системи безперервної освіти, обговорюються теоретико-методологічні засади пристосування учбового середовища до інтеграційних процесів суспільства. Викладацький склад центру ENCELL налічує десять старших дослідників та аспірантів, які вивчають і постійно аналізують здатність людей навчатися, отримувати та усвідомлювати нову інформацію на всіх етапах життєвої діяльності людини. Вони також досліджують і оцінюють особистісно-орієнтований процес навчання в цілому і з урахуванням стратегічних принципів освіти, а саме: гуманітаризації освіти, яка покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості. Варто зазначити, що дослідницька робота фінансово підтри-

мується урядом. На сучасному етапі у межах пошукової діяльності дослідники, за період з 2000 по 2007 роки, мали фінансування у межах 40 млн шведських крон.

Програма CHILD – це програма, яка діє у відповідно створеному центрі при Університеті м. Йончопінг на базі двох факультетів – «Школа Освіти і Комунікації», а також «Школа Медицини і Здоров'я». До роботи у цьому центрі долучені також і партнерські університети таких міст як Малардален і Лінчопінг. Програма CHILD – це акронім, власне кожна літера означає англійське слово, child-дитина, health – здоров'я, intervention – втручання, learning – навчання, development – розвиток. Першочергове завдання цієї програми полягає у створенні сприятливих умов для розвитку особистості (дитини), включаючи також дітей з особливими потребами. Діяльність центру CHILD зосереджена на дослідженні тих суспільних факторів, які безпосередньо впливають на розвиток дитини. Варто зазначити, що науково-дослідницька діяльність центру організована на інтеграції таких царин освіти, як педагогіка вищої школи, інклюзивна педагогіка та психологія здорового способу життя.

До співпраці у цьому центрі залучені не тільки університети Швеції, але й мережа Європейських університетів, Північної Америки та Південної Африки. Члени дослідницької групи CHILD мають щорічні публікації у вісниках університету, а також у міжнародних публікаціях партнерських університетів. Особлива увага приділяється педагогічним проблемам у контексті суспільних, національних, економічних та політичних питань. Варто зазначити, що завдання, яке ставить суспільство Швеції, полягає у розвитку освіти впродовж усього життя, що головним чином пов'язане з соціальними процесами, які характерні для будь-якого людського соціуму. Враховуючи загальну думку, що у сучасному світі знання змінюються швидше, ніж змінюються покоління, потрібно усвідомити, що діяти на основі отриманих знань не є перспективним. Найперше, це обумовлено унікальним місцем і роллю освіти в житті кожної людини, завданням якої є сприяння покращенню якості знань.

Варто зазначити про суттєво змінену систему дистанційної освіти, яка набуває все більшої популярності серед Скандинавських країн. Все це відбувається за рахунок поширеного застосування комп'ютерних технологій. У цілому вчені, науковці постійно працюють над адаптуванням освіти до постійних інтеграційних процесів суспільства. Наступний принцип – принцип поширення знань, – окреслений в напрямку наукової діяльності центру безперервної освіти. Загальний безперервний доступ до освіти з метою отримання і оновлення певних компетентностей є необхідним для включення в інформаційне суспільство. Збільшення інвестицій в людські ресурси підвищує пріоритет людини. Отже, як результат такої політики – освіта у Швеції безкоштовна.

У зв'язку з усвідомленням важливості людського ресурсу одним із пріоритетних напрямків діяльності центру ENCELL є активізація рівня професійного самовдосконалення та готовність здійснювати керівництво власною самостійною роботою на професійному рівні. Володіння необхідними знаннями є дієвим чинником протидії кризовим явищам у соціально-економічному житті суспільства. Проте виробництво знань в епоху інформаційних технологій завжди випереджає їх масове освоєння та продуктивне використання більшістю людей. Налагодження процесу безперервності та доступності в оволодінні наявними знаннями є потужним чинником, який відіграє захисну роль від процесу стагнації. За допомогою освітнього процесу, який триває протягом життя людини, можна досягти такого рівня знань, коли категорії якості та кількості перебуватимуть у гармонійному поєднанні.

Висновки. Отже, за основу роботи центру безперервного навчання взято принципи представників французького просвітництва та постмодернізму. У процесі дослідження проведено аналіз теоретичних принципів, які покладено в основу роботи національного центру безперервного навчання, що дає можливість зробити

висновок про направленість основної (професійної) освіти на продовження навчання та удосконалення набутих професійних вмінь і навичок протягом життя. Проведене дослідження не висчерпує зазначену проблему. До перспективних напрямів подальшого дослідження відносимо проблему застосування скандинавської андрагогічної концепції в різних видах та формах освіти дорослих.

Список використаної літератури

1. Романенко М. І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу / М. І. Романенко. – Дніпропетровськ, 1998. – 212 с.
2. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – СПб. : Алтея, 1995. – 360 с.
3. Кондорсе Ж.-Антуан "Ескіз історичної картини прогресу розуму людського" / Ж. Антуан Кондорсе.
4. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age [Електронний ресурс] / G. Siemens. – Режим доступу: <http://www.elearnspace.org/Articles/connectivism>.
5. Peter T. Knight The Half-Life of Knowledge and Structural Reform of the Education Sector for the Global Knowledge-Based Economy [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.knight-moore.com/pubs/half-life.html>.
6. Обучение на протяжении жизни в условиях новой экономики / Серия «Актуальные вопросы развития образования». – М. : «Алекс», 2006. – 264 с.
7. Соболев О. М. Постмодерн і майбутнє філософії / О. М. Соболев. – К., 1997. – 164 с.
8. Memorandum on Lifelong Learning [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.education.gov.nt/edu/edu_division/life_long_learning.htm.

И.И. Капустян

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
Полтава

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ И СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ШВЕЦИИ

В статье определяется роль и место образования для взрослых в скандинавском измерении, исследуются принципы функционирования концепции непрерывного образования, исследуется становление и развитие шведской концепции образования для взрослых. На основании анализа философских принципов просветительства и постмодернизма выделены основные этапы развития образования для взрослых; особое внимание уделяется пониманию и месту андрагогика в шведском обществе.

Ключевые слова: концепция непрерывного обучения, центр обучения для взрослых, андрагогика, саморегуляция обучения, научно-исследовательская деятельность.

I.I. Kapustian

FUNCTIONAL AND STRUCTURAL PECULIARITIES OF THE LIFELONG LEARNING IN SWEDEN

In the article the role and place of adult learning in the Scandinavian context is defined, formation and development of the lifelong learning concept is investigated. On the basis of the analysis of postmodernism and the epoch of enlightenment the main stages of the adult education development are singled out; the peculiar attention is given to the understanding and place of Andragogy in Swedish society.

Key words: lifelong learning concept, lifelong learning center, andragogy, self-regulation in learning, research.